

Gudernes stræde omkring Karlstrup

En historisk rute fra Isefjord til Køge bugt – og de seværdigheder der knytter sig til Karlstrup by og Karlstrup Mose

”Gudernes Stræde” er en vandresti skabt af Danmarks Naturfredningsforenings lokalafdelinger i Lejre, Roskilde, Solrød og Greve i samarbejde med kommunerne i samme område. Ruten strækker sig fra Vellerup Vig ved Isefjorden til Køge Bugt og ruten ender ved Mosefortet i Greve kommune. Arbejdet blev afsluttet i 2009 og de samlede udgifter blev på 575.000 kr.

Denne artikel har til formål at udvide kendskabet til denne lidt upåagtede vandrerute og derved fortælle lidt om de seværdigheder der gemmer sig i landskabet i et af sognene i vores kommune.

Navnet Gudernes Stræde stammer fra et essay fra 1954 af forfatteren Martin A. Hansen, hvor han forestillede sig at der i sagnkongetiden havde været en transportforbindelse fra Lejre til Køge Bugt, fordi der her var gode landingsmuligheder for skibe med forsyninger til kongesædet i Lejre.

De vigtigste seværdigheder på ruten er markeret med en pæl med rutens logo og en historisk fortælletekst om den pågældende seværdighed. (En ”fortællepæl”) Endvidere fremgår flere seværdigheder af hjemmesiden www.gudernesstraede.dk, hvor et interaktivt kort viser ruten og hvor man kan klikke sig ind på ”fortælletekster” for lokaliteter, som ikke er markeret med pæle. Det skal bemærkes, at ruten på lange stræk ikke går på særligt anlagte stier men på almindelige veje.

Gl. Havdrup

Ruten løber ind i Solrød kommune fra vest i Gl. Havdrup, hvor en fortælletekst fortæller om den nu forsvundne ”Alberti-eg” som Anders Bech plantede i 1892 for at fejre Albertis sejr over Viggo Hørup i folketingsvalget i Køgekredsen. Den eneste fortællepæl er her i Havdrup Mose, hvor der fortælles om fugletårnet og om tørvegravning under 2. Verdenskrig. Herefter går ruten over Snoldelev Hastrup til Karlstrup, hvor denne fortælling starter.

De bemærkelsesværdige steder omkring **Karlstrup landsby og Karlstrup/Karlsunde Mose** fremgår af dette kort, der viser hvor fortællepælene står:

1. Vikingegravplads vest for Karlstrup

Kommende vestfra fra Snoldelev Hastrup møder vi 400 m før Karlstrup landsby en fortællepæl med teksten ”Vikingegravplads”. Den markerer, at der her på marken mod syd – dvs. vest for den nuværende landsby har ligget en kirkegård fra Ældre Middelalder 1000 – 1250. Der er fundet en del knoglerester og et skelet og en kirkegård på 50 x 50 m omgivet af en 1 m dyb grøft.

Der er endvidere fundet stolpespor efter et par gårde og sandsynligvis også efter en trækirke fra denne tidlige periode. Der er fundet middelalderlig keramik, en tenvægt og fragmenter af en kværn samt brændte lerklumper. Agerfurer fra højryggede agre indikerer ligeledes tidligt landbrug på stedet.

En trækirke på stedet er sandsynlig, da den nuværende Karlstrup kirke er fra starten af 1200-tallet, og da det er usandsynligt at der ikke har været en tidligere kirke på stedet med den forholdsvis korte afstand til bispesædet i Roskilde, der allerede blev oprettet i 1020.

Den første Karlstrup landsby med kirke og kirkegård er altså fundet her vest for den nuværende landsby.

Lokale sagn fortæller, at der på marken her skulle været nedgravet en del svenske soldater dræbt i Svenskekrigene 1657-60. Selv om svensk indkvartering gik hårdt ud over byen og et par gårde blev brændt, er sagnet næppe rigtigt.

2. Karlstrup kalkgrav

Pilemarkeringer fører os nu ind til landsbyen og en afstikker til det nordvestlige hjørne af Karlstrup Kalkgrav.

Teksten på fortællepælen siger, at stedet i 1600-tallet hed Liimgravsagre (Liim=kalk).

Det første kalkbrud blev startet i 1843 af kammerherre Carlsen på Gammel Køgegård, senere i 1856 startede en gårdmand Jens Madsen et kalkbrud. I 1896 stiftedes A/S Kagstrup Kalkværker, som kom til at beskæftige op til 25 mand.

I 1950-erne overgik kalkbruddet til Aalborg Portland, der opførte en cementfabrik og intensiverede kalkudvindingen. Denne fabrik lukkedes i 1970-erne og da bortpumpningen af grundvand blev stoppet, opstod den nuværende sø, hvorefter Skov- og Naturstyrelsen overtog området og gjorde det til et rekreativt område, som på det sidste er blevet et

meget populært udflugtsmål og badested. Søen skulle være op til 14 m dyb.

Foto fra kalkgraven ca. 1920

Ruten går ikke forbi **Karlstrup kirke**, men en fortællestekst på rutens hjemmeside (det interaktive kort) fortæller om kirken, at den er fra 1100-tallet (vist nok en lidt for tidlig datering) og at den indgik som en del af en stormandsgård sammen med en befæstet jordhøj – en motte, som nu er fredet. Det væsentligste om kirkens inventar beskrives ligeledes.

En oplysningstavle fra Nationalmuseet på stedet giver flere informationer om kirken og anlægget.

3. Karlstrup mølle

Vi følger pilene tilbage gennem Karlstrup landsby ud mod Tåstrupvej og finder den næste fortællepæl ud for Karlstrup Møllegård.

Teksten på pælen fortæller, at her hvor Vildmosebækken og Møllebækken løber sammen, har der fra gammel tid ligget en vandmølle, og at der ligeledes har ligget en stubmølle på stedet.

Vi ved, at den oprindelige stubmølle blev brændt af svenskerne i 1659, og at Gammel Køgegård straks opførte en ny. Denne blev i 1922 flyttet til Frilandsmuseet i Lyngby, hvor den i dag står som et vartegn for museet.

Møllegården og vandmøllen brændte i 1889, men blev genopført. Vandmølledriften blev dog indstillet allerede i 1930.

Stubmøllen på Frilandsmuseet

4. Korporalskroen og Chr. VII's bro

Fortællepælen (ved Møllebækken) fortæller at kroen blev flyttet fra de sandede hjulspor ved Karlstrup Strand og op til dens nuværende placering, da den nye vej Tåstrup – Køge blev anlagt omkring 1785.

Korporalskroen 1915

Det var en af de makadamiserede veje, som kongemagten lod bygge under ledelse af franske ingeniører. Der blev opført en flot muret bro over Møllebækken og broen fik et kongemonogram. Der var oprindeligt tale om en grusvej, som senere blev afløst af chaussésten. I dag er vejen belagt med asfalt.

Den gamle kro ved hjulsporene langs stranden fik kongelig bevilling i 1736 og hed fra gammel tid Godaftenkroen. Hvornår kroen fik navnet Korporalskroen, er der ikke enighed om, men en skrøne fortæller om en korporal, der skulle have reddet kongens liv og som en tid boede på kroen.

5. Ellesmad og Patentkalkværket i Ellesmad

Fra Tåstrupvej følger vi Møllebækken ned i Karlstrup Mose til det smukke dalstrøg kaldet **Ellesmad**.

En fortælletekst på hjemmesiden (det interaktive kort) fortæller lidt om området, der adskiller sig fra det øvrige landskab. Under mosejorden findes en 35 m dyb dal i morænelandskabet, som siden istiden er fyldt op med havsedimenter og tørv. En lille sø er resultatet af intensiv tørveproduktion under 2° Verdenskrig.

Der fortælles ikke, at rester af anlæg fra **Tunestillingen** fra første Verdenskrig ses i bakkestrøget i dalens nordside.

Længere inde i dalen ned mod motorvejen finder vi en fortællepæl, der beretter om **Patentkalkværket i Ellesmad**:

Sjællands Patentkalkværk arbejdede her med kalkbrænding fra 1937 til 1943. Værket måtte imidlertid lukke på grund af mangel på brændsel under 2° Verdenskrig.

Der var tale om et større anlæg, der havde 2 ovne med 25 m høje skorstene og op til 30 ansatte kalkbrændere.

En tid lå kalkbruddet hen som en sø, men i dag er området genskabt og ses som en lille bakke i området.

6. Karlstrup/Karlslunde Mose

Ruten går videre på østsiden af motorvejen langs den nu udtørrede del af Karlstrup Møllebæk.

Den største del af mosen ligger i Karlstrup sogn som Karlstrup Mose, men den nordlige del der ligger i Karlslunde sogn er kaldet Karlslunde Mose.

Midt på stien finder vi en fortællepæl, der under overskriften **Karlslunde Mose** beskriver moserne:

Mosen var i Jægerstenalderen en lavvandet fjord og vandstanden var 2 ½ meter højere end nu. Efter afspærring af fjordmundingen med strandvolde er den omdannet til mose. I mange hundrede år blev mosen brugt til græsning, høslæt og tørvegravning. Moserne blev fredet i 1985 og er i dag ejet af Staten.

Vi ser her en udsigt over hele mosen med den lille skov **Skalbagen** mod øst omkring S-banen.

Teksten på pælen fortæller ikke, at der her i Skalbagen i forbindelse med anlæggelsen af S-banen blev fundet spor af den ældste bebyggelse i Solrød kommune – en boplads fra Jægerstenalderen fra ca. år 4600 f. Kr, - dvs. tæt på 7000 år gammel i den såkaldte Tidlige Ærtebølletid.

Arkæologerne beskriver at fundene viser, at der har levet jægere og fiskere på pladsen. I det lave rolige vand var der mulighed for fiskeri med ruser og net. Der blev endvidere drevet jagt på sæler og søfugle. Et ideelt sted for Stenalderens jægere fiskere og samlere. Folkene dengang var en del lavere end i dag, og de ældste nåede at blive 50 år gamle.

Primitive redskaber fra Jægerstenalderen.

7. Silkemad

Her hvor den gamle vej fra Karlslunde krydsede den nu tørlagte Mosebækken er opstillet en fortællepæl, der under overskriften **Silkemad** fortæller om en helligkilde, der fra stranden flød ud i Mosebækken. Gamle Morten Madsen fra Karlslunde skulle have fortalt, at folk hentede vand her til ærtekogning.

Teksten på pælen nævner ikke en tekst på hjemmesiden om, at der i Silkemad var en stor "dobbelthule" dvs. en maskingeværstilling fra **Tunestillingen** fra første Verdenskrig. Hulen er senere sprængt bort som meget andet fra denne stilling.

Adskillige af den slags anlæg fra Tunestillingen er omtalt i hjemmesiden (det interaktive kort). Der nævnes bl. a. to anlæg ved Karlstrup Nyskov ("Vendalshulen" og "Justitsrådshulen") samt "Korporalshulen" under motorvejen ved tankanlæggene.

En af stillingens huler – her Vendals Hule ved Karlstrup Nyskov

Her fra Silkemad fortsatte vejen til stranden langs med den tørlagte Mosebækken mod øst. I dag er der kun tale om en sti, men de gamle træer står der endnu.

Det fortælles heller ikke på hjemmesiden (det interaktive kort), at der på denne vej i mange år lå den såkaldte **Oldermandsbro** hvor vejen fra Karlslunde i tidligere tid krydsede Møllebækken. Broen var opført af bøndernes Oldermandsbrug i Karlslunde og bygget for at man kunne drive kvæget ud i mosen over Møllebækken.

I dag står kun den støbte underpart tilbage, medens rækværket er væk og vejen til Karlslunde er sløjfet.

Den gamle vej langs Møllebækken

8. Sønderholm boplads

Den gamle vej langs Møllebækken ender i dag ud for vejen Højtoften på Karlslunde Mosevej i et område, hvor der i dag er parcelhusbyggeri. Der lå her tidligere et husmandssted kaldet **Sønderholm**.

Fortællepælen på stedet fortæller under navnet **Sønderholm Boplads**, at vandstanden her i Jægerstenalderen var 2 ½ m højere end i dag og at Sønderholm var et næs eller en ø. Det beskrives endvidere, at der længere nede mod stranden ved Karlslunde Mosevej nr. 34 er fundet spor efter en boplads fra Ertebølleperioden ca. 4200 år f. Kr. – altså lidt yngre end den tidligere beskrevne boplads i Skalbagen.

Gudernes Stræde løber nu herfra videre gennem Greve Kommune ud til Mosedefortet, men vi stopper turen her.

En ny historisk vandresti

En samling af foreninger arbejder pt. med kommunal støtte på etablering af en ny vandresti kaldet **Hedebostien**, som er planlagt at skulle gå fra Roskilde Fjord til Køge Bugt ved Trylleskoven. Det forventes at projektet, der er planlagt som en kombineret vandre- og cykelsti, vil være færdigt anlagt om nogle år.

Denne nye rute vil på visse steder i vores område strejfe Gudernes Stræde, og det forventes at disse 2 ruter vil supplere hinanden og give vandrere, natur-elskere og historisk interesserede flere nyttige informationer om områdets historie.

Bent Hartvig Petersen

Kildehenvisninger:

Hjemmesiden www.gudernesstraede.dk med interaktivt kort

Kjeld Ejdorf: Fra fjord til fredning [1985]

Kulturarvstyrelsen: Fund og Fortidsminder - Karlstrup sogn, Tune Herred

Kurt Hartvig Petersen: De første mange år [artikelserie "5 sogne på Sjælland"]

Valdemar Mortensen: Karlstrup sogn [fra Københavns Amt 1950]